

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

ילדי עובדים זרים ומבקשי מקלט במערכת החינוך

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: ד"ר גלעד נתן

אישור: שמוליק חזקיה, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

ה' בטבת תשע"א

12 בדצמבר 2010

מסמך זה נכתב לבקשת יושב-ראש ועדת החינוך, התרבות והספורט, חבר הכנסת אלכס מילר, ונבחן בו שילובם של ילדי עובדים זרים ומבקשי מקלט במערכת החינוך הציבורית. ילדי זרים השוהים שלושה חודשים לפחות במדינת ישראל זכאים וחייבים להשתלב במערכת החינוך.

מסמך זה הוא אחד מסדרת מסמכים העוסקת באוכלוסייה ההולכת וגדלה של מסתננים ומבקשי מקלט בישראל. אוכלוסייה זו מציבה אתגרים למוסדות המדינה ולרשויות המקומיות, ומהווה נטל הולך וגובר על הרשויות המקומיות. אף-על-פי-כן לא נקבעה מדיניות ממשלתית לטיפול בה, ולרשויות המקומיות לא ניתנים האמצעים והמימון הדרושים להן לשם כך.

1. רקע – ילדי עובדים זרים ומבקשי מקלט

לפי אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד, ילדים של מהגרי עבודה ומבקשי מקלט זכאים לזכויות המוקנות לכלל הילדים, ובהן הזכות לחינוך, לבריאות, לרמת חיים נאותה ולביטחון סוציאלי. ישראל חתמה על האמנה ואשררה אותה, ולכן מכוח האמנה הזכות לחינוך מוקנת לכל ילד השוהה בישראל. משרד החינוך מכיר בזכויותיהם של ילדים אלו לחינוך לפי חוק לימוד חובה, התש"ט-1949.

חוק לימוד חובה מטיל על המדינה חובה לתת חינוך לכל ילד (שגילו 3-13) ונער (שגילו 14-17). החוק נוקט לשון ילד ונער, שהם מונחים נטולי הקשר של אזרחות, תושבות או זכות שהייה, ומכאן שהמעמד האזרחי וזכות התושבות או השהייה אינם רלוונטיים לחובת המדינה.¹

לפי החוק הישראלי, הילדים זכאים לשירותי חינוך מלאים ולשירותי רווחה חלקיים, אך לא לזכויות ולשירותים המוקנים מכוח חוק הביטוח הלאומי וחוק ביטוח בריאות ממלכתי.² יש הסדר ביטוח המאפשר להורי קטינים חסרי מעמד אזרחי לבטח את ילדיהם תמורת תשלום באמצעות קופת-חולים "מאוחדת".

עיריית תל-אביב נותנת לתושביה שהם מהגרי העבודה ומבקשי מקלט שירותים באמצעות ארגון מסיל"ה, אגף בריאות הציבור ומערכת החינוך העירונית. ילדים המתגוררים בערד ובאילת מקבלים שירותים מסוימים, אולם העיריות מתקשות לטפל בהם ובמשפחותיהם. ברשויות אחרות, כגון ירושלים, חיפה, אשדוד, הרצלייה, חדרה ובני-ברק, יש קבוצות קטנות יותר של עובדים זרים, מסתננים ומבקשי מקלט בעלי משפחות.

1.1 ילדי עובדים זרים

ככלל, עובדים זרים המועסקים בישראל אינם רשאים להביא עמם ילדים ובני משפחה אחרים. אם עובדת זרה יולדת בזמן שהותה בישראל, היא מאבדת את אשרת העבודה שלה, ועליה לעזוב את ישראל בתום שלושה חודשים מן הלידה, עם הילד; הילד איננו זכאי למעמד חוקי בישראל. אף-על-פי-כן יש עובדים זרים השוהים בארץ עם בני משפחותיהם, רובם ילדים שנולדו בארץ. כאמור, אף אם העובדים האלה שוהים בארץ כחוק, הם מאבדים את מעמדם החוקי עם הולדת הילדים.³

¹ גליה פרה, מרכזת בכירה (תיאום, בקרה ותוכניות עבודה), המינהל הפדגוגי, משרד החינוך, דוא"ל, 12 בדצמבר 2010.

² מתוך: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, טיפול הרשויות בילדי מהגרי עבודה ומבקשי מקלט, כתיבה: אתי וייסבלאי, 7 ביולי 2009, <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/docs/m02269.doc>, תאריך כניסה: 8 בדצמבר 2010.

³ שם.

לא ידוע מה המספר המדויק של ילדי עובדים זרים בארץ. ההערכות נעות בין כמה מאות לכמה אלפים.⁴ סביר להניח שמדובר בקבוצה של 1,500-2,000 ילדים, ובכללם ילדים שקיבלו מעמד או שבקשתם לקבל מעמד נתונה בבדיקה.

1.2 ילדי מסתננים ומבקשי מקלט

לפי נתוני משרד הפנים, במדינת ישראל שהו בסוף אוקטובר 437 מסתננים ומבקשי מקלט קטינים. אין למשרד נתונים בדבר ילדי המסתננים ומבקשי המקלט שנולדו בארץ.⁵ ילדי מסתננים ומבקשי מקלט נקלטו במערכת החינוך ברשויות, ובכלל זה בפנימיות.

יש לציין כי עד יולי 2009 היתה נציבות הפליטים של האו"ם ממונה על רישום מבקשי המקלט בישראל. עד אז נרשמו בישראל כ-1,000 מבקשי מקלט קטינים מאפריקה. לדברי גבי שרון הראל מנציבות הפליטים של האו"ם, אומנם היו בקבוצה גם מי שאינם קטינים, ומקצת הקטינים עזבו את הארץ, אך להערכתה, המבוססת על בסיס מידע שמגיע לנציבות, מספר מבקשי המקלט הקטינים, ובכללם מי שנולדו בישראל, עדיין קרוב ל-1,000.⁶

למשרד החינוך מוכרים 750 קטינים שהם ילדי עובדים זרים ומבקשי מקלט (מאפריקה וממדינות שבאים מהן עובדים זרים במסגרת מכסות). מתוכם, רק 78 מוכרים למערכת כמי שמשוברים בבתי-ספר (יסודי ותיכון).⁷ נתוני משרד החינוך מבוססים על נתוני משרד הפנים.

2. שילוב ילדי עובדים זרים ומבקשי מקלט במערכת החינוך

השילוב של ילדי עובדים זרים ומבקשי מקלט במערכת החינוך שונה בכל רשות ורשות, למרות החובה לשלב כל ילד השוהה בישראל במערכת החינוך לפי חוק לימוד חובה. לפי עדויות של ארגונים המטפלים במבקשי מקלט, לא תמיד ילדים של מבקשי מקלט מתקבלים למוסדות חינוך בערים שהם מתגוררים בהן, למשל באילת ובבני-ברק.

לפי הנחיות משרד החינוך יש לקלוט את הילדים הזרים בישראל במערכת החינוך. לדברי גבי מיכל כהן, סמנכ"לית משרד החינוך ומנהלת המינהל הפדגוגי, כל ילד ששוהה בישראל שלושה חודשים לפחות זכאי וחייב להשתלב במערכת החינוך. לדבריה, מערכת החינוך מקבלת את כל הילדים ללא הבחנה, והוראות משרד החינוך מחייבות את בתי-הספר לקלוט אותם.⁸ במחוז דרום אף הוקצו משאבים מיוחדים לקליטה של ילדים לא ישראלים במערכת החינוך ברשויות שיש בהן ילדים כאלה.⁹ למשרד החינוך אין נתונים על הילדים הלא-ישראלים במערכת החינוך אלא נתונים כלליים על ילדים שהורה אחד שלהם לפחות מוצאו במדינה אחרת.

⁴ הערכות של משרד הפנים, משרד החינוך, רשויות מקומיות, נציבות הפליטים של האו"ם וארגונים ועמותות העוסקים בטיפול במסתננים, מבקשי מקלט פליטים ועובדים זרים.

⁵ זאב סלוב, מנהל תחום מחקר ונתונים סטטיסטיים ברשות האוכלוסין וההגירה, דוא"ל, 7 בדצמבר 2010.

⁶ שרון הראל, נציבות הפליטים של האו"ם, שיחת טלפון, 7 בדצמבר 2010.

⁷ גליה פררה, מרכזת בכירה (תיאום, בקרה ותוכניות עבודה), המינהל הפדגוגי, משרד החינוך, דוא"ל, 12 בדצמבר 2010.

⁸ מיכל כהן, סמנכ"לית משרד החינוך וראש המינהל הפדגוגי, שיחת טלפון, 7 בדצמבר 2010; דוא"ל, 11 בדצמבר 2010.

⁹ סנאית מרציאנו, מפקחת מחוז דרום במשרד החינוך, שיחת טלפון, 8 בדצמבר 2010.

להלן המצב ברשויות ששוהים בהן ילדי עובדים זרים ומבקשי מקלט זמן ממושך.¹⁰

2.1 תל-אביב

בתל-אביב מתגוררים בעיקר עובדים זרים ומבקשי מקלט בעלי משפחות. העירייה נותנת לאוכלוסייה זו שירותי חינוך בגני-ילדים ובבתי-ספר, שירותי בריאות באמצעות תחנות "טיפות חלב" ושירותי רווחה באמצעות מחלקות הרווחה. מושם דגש מיוחד בטיפול בילדים ובנוער בסיכון ובסכנה (קטינים בקצה הרצף).¹¹ במערכת החינוך משולבים ילדי הזרים ומבקשי המקלט בכל המסגרות המתאימות, והטיפול בקטינים מאוכלוסייה זו מקיף וחורג מהמקובל ברוב הרשויות האחרות. בין השאר, עיריית תל-אביב-יפו הקימה את מסיל"ה (מרכז סיוע ומידע עירוני לאוכלוסיה הזרה).¹²

אף שאוכלוסיית הזרים בתל-אביב גדולה – יותר מ-30,000 עובדים זרים, מסתננים ומבקשי מקלט – עיריית תל-אביב אינה מקבלת שיפוי כספי מהמדינה על הטיפול בה.

2.2 אילת

לדברי מר נחום סרי, ראש מינהלת שכונות ותיקות בעיריית אילת, לעיריית אילת יש מדיניות שלא לתת שירותים לאוכלוסייה זו מעבר לשירותים כלליים כמו פינוי אשפה במקום המגורים. העירייה אינה נותנת להם שירותי רווחה וחינוך, חוץ מהשתתפות במימון שני גני-ילדים.¹³ ילדים בגיל בית-ספר אינם נקלטים במערכת החינוך בעיר אילת ונאלצים לפנות למסגרות בתחום המועצה האזורית חבל אילות (אם כי לא מסגרות של המועצה האזורית עצמה).¹⁴

לדברי הד"ר דרורי גניאל, ראש מנהל שח"ק (שירותים חברתיים, חינוך, אקדמיה, ספורט וקהילה), באילת יש כ-40 תלמידים לא ישראליים במערכת החינוך – כשליש בגני-ילדים וכשני-שלישים בבתי-ספר יסודיים. לדבריו, רובם הגדול באים ללימודים באופן סדיר. יש בהם כמה בעלי צרכים מיוחדים, והם מטופלים.¹⁵

קיבוץ אילות החליט כבר בשנת 2007 להפעיל מסגרת חינוכית לילדי הפליטים ומבקשי המקלט מסודך. לדברי גבי' רקפת גונן, האחראית לטיפול במבקשי המקלט בקיבוץ, ההחלטה התקבלה באספת קיבוץ בעקבות החלטה של עיריית אילת שלא לתת שירותי חינוך לילדי פליטים ומבקשי מקלט באילת. בבית-הספר שנפתח ב"נוף אילות"¹⁶ לומדים 70 ילדים המתגוררים באילת מכיתה א' ועד כיתה י"ב בכיתות מעורבות. גבי' גונן מציינת כי בית-הספר מציע מסגרת לילדים אולם אינו משמש בית-ספר במלוא מובן המלה. הילדים לומדים לימודים בסיסיים של עברית, חשבון, מתמטיקה, מלאכת יד ולימודים כלליים, שלא לפי תוכנית הלימודים של משרד החינוך ולא ברמה של מערכת החינוך הממלכתית.¹⁷ בית-הספר מקבל תקציב ממשרד החינוך להעסקת ארבע מורות בחצי משרה. עיריית אילת מתקצבת חלקית את

¹⁰ הנתונים על תל-אביב, אילת וערד מתוך: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, סוגיות הקשורות במסתננים ומבקשי מקלט מאפריקה השוהים בישראל, כתיבה: גלעד נתן, 21 בנובמבר 2010, <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02686.pdf>, תאריך כניסה: 8 בדצמבר 2010.

¹¹ קטינים בקצה הרצף: בני-נוער וילדים במצבים של סיכון קיצוני, בדרך כלל קטינים מחוץ למסגרת חינוכית ומשפחתית, קטינים ללא מקום מגורים מוסדר או קבוע, קטינים העוסקים בזנות וקטינים המכורים לסמים קשים.

¹² אתר מסיל"ה, <http://www.tel-aviv.gov.il/Hebrew/Human/Foreign/Index.asp>, תאריך כניסה: 7 בדצמבר 2010.

¹³ נחום סרי, ראש מינהלת שכונות ותיקות בעיריית אילת, שיחת טלפון, 16 בנובמבר 2010.

¹⁴ שרון הראל, נציבות הפליטים של האו"ם, שיחת טלפון, 7 בדצמבר 2010.

¹⁵ ד"ר דרורי גניאל, משנה למנכ"ל עיריית אילת וראש מנהל שח"ק, דוא"ל, 9 בדצמבר 2010.

¹⁶ "נוף אילות" היה כפר נופש, והיום הוא אכסניה למבקשי מקלט מאפריקה. הוא מכונה "כפר הסודנים".

¹⁷ רקפת גונן, מנהלת "כפר הסודנים" ב"נוף אילות", שיחת טלפון, 7 בדצמבר 2010.

הציוד הדרוש לבית-הספר, על סמך הידיעות עם קיבוץ אילות. לדברי גב' גונן העירייה אינה דואגת לתלמידים שדרוש להם חינוך מיוחד.

המועצה האזורית חבל אילות מאפשרת לילדים של מבקשי מקלט המתגוררים ביישובי המועצה ללמוד במסגרות החינוך של המועצה. כיום לומדים בבית-הספר האזורי של המועצה 18 תלמידים (17 בכיתות א-ו' ואחד בכיתה י"ב).

לדברי גב' אורית רובין, רכזת הסיוע הפסיכו-סוציאלי למשפחות ויחידים בארגון א.ס.ף – ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט בישראל, עיריית אילות מסרבת לקבל עליה אחריות מקצועית לבית-הספר שמופעל בקיבוץ אילות, אף שהילדים הלומדים בו מתגוררים באילות. לדבריה, בית-הספר אינו בית-ספר של ממש: הילדים אינם רוכשים בו חינוך או השכלה ברמה מספקת, וקשיים של ילדים עם צרכים מיוחדים או בעיות קשב אינם מטופלים.¹⁸

עיריית אילות ומשרד החינוך אינם נוקטים פעולה כאשר ילדים של מבקשי מקלט אינם באים באופן סדיר לבית-הספר. לארגון א.ס.ף יש מידע בדבר ילדות שכלואות יותר משנה בביתן בזמן שאביהן הולך לעבוד, אולם למרות הדיווחים לשירותי הרווחה של עיריית אילות הבעיה לא טופלה. שירותי הרווחה אינם מטפלים באוכלוסייה זו וקציני ביקור סדיר אינם מקיימים בה ביקורים.¹⁹ על-פי אמנת האו"ם ילדים אלו זכאים בין השאר לביטחון סוציאלי, אולם לא ברור אם נכללים בו שירותי רווחה.

2.3 ערד

בערד חיים כיום כמה מאות מסתננים ומבקשי מקלט. יש לציין שמספרם היה גדול יותר, והוא הצטמצם בשנה האחרונה. מחלקת החינוך העירונית נותנת לילדי המסתננים שירותי חינוך כמו לכל הילדים בעיר, מגן-הילדים ועד התיכון, ומשרד החינוך מתקצב תקנים לשעות הוראה מיוחדות לילדי הגן ובתי-הספר. נוסף על כך, כל בית-ספר שיש בו תלמידים שהם מסתננים ומבקשי מקלט מקבל סכום של כ-3,000 ש"ח להצטיידות בעבור התלמידים הללו לרכישת ציוד לימודי ואחר.²⁰ במערכת החינוך משולבים 33 ילדים בגנים, 63 ילדים בבתי-הספר היסודיים ו-22 ילדים בחינוך העל-יסודי. תמיכת משרד החינוך הסתכמה השנה ב-450,000 ש"ח.

לדברי גב' רחלי אברמזון, מנהלת מחלקת החינוך בעיריית ערד, לפי מדיניות העירייה, הילדים נקלטים במערכת החינוך ככל ילדי העיר ומקבלים את מלוא השירותים הניתנים לילדי העיר. הילדים משתלבים בכל מערך הפעילות, התמיכה והתגבור במוסדות החינוך, נוסף על התמיכות המיוחדות שנותן משרד החינוך.²¹

לדברי גב' אורית מרום, רכזת התנדבות ומשאבי קהילה בארגון א.ס.ף, יש פער ניכר בין ההצהרות בדבר השירותים הניתנים בערד לנעשה בשטח. ילדים רבים אינם באים לבתי-הספר באופן סדיר, ולא מתקיים מעקב של קציני ביקור סדיר או של מערכת הרווחה. ילדים מושעים מהמערכת או נדרשים להביא אישורים שאין באפשרותם להביא, כגון אישורי מחלה (נזכיר כי אין חובה לבטח את ילדי העובדים הזרים ומבקשי המקלט בביטוח בריאות, ומכל מקום, קופת-חולים "מאוחדת", שרק במסגרתה אפשר לבטח ילדי זרים, אינה פועלת בערד). ילדים משולבים בכיתות לפי גילם גם כאשר הם אינם יודעים קרוא

¹⁸ אורית רובין, רכזת הסיוע הפסיכו-סוציאלי למשפחות ויחידים בארגון א.ס.ף, שיחת טלפון, 7 בדצמבר 2010.

¹⁹ שם.

²⁰ ולאד סנדלרסקי, עוזר לראש עיריית ערד וממלא-מקום דובר העירייה, דוא"ל, 17 בנובמבר 2010.

²¹ רחלי אברמזון, מנהלת מחלקת החינוך בעיריית ערד, דוא"ל, 9 בדצמבר 2010.

וכתוב בעברית, וסובלים מהדרה בחלק מהמסגרות החינוכיות. אין שילוב מלא של ילדים בעלי צרכים מיוחדים במערכת החינוך המיוחד, וכל הילדים מקבלים מעט מאוד שעות אולפן וציוד לימודי שדרוש להם.²²

גבי אברמזון מציינת כי ילדים לא ישראלים נקלטים במערכת החינוך למרות הקשיים הרבים שאוכלוסייה זו נתונה בהם. ילדים רבים אינם מגיעים באופן סדיר למסגרות החינוך משום שהוריהם משאירים אותם בבית. רבים באים לבית-הספר בלי הציוד הנדרש או בלבוש שאינו מתאים לעונה. מחלקת החינוך עורכת ביקורים של קציני ביקור סדיר, אולם קשה מאוד לתקשר עם ההורים ולטפל במשפחות. שירותי הרווחה מתערבים רק במקרים של ילדים בסיכון. יש קושי גם בהבאת ההורים לטיפול פסיכולוגי כאשר יש בעיות במשפחה.²³ הילדים מתקשים להסתגל למערכת החינוך, מתקשים בלימודים ויש להם בעיות התנהגות.²⁴ ילדים הזקוקים לחינוך מיוחד מקבלים טיפול ממערכת החינוך בעיר. כיום שני ילדים מקבלים טיפול מלא, והסדרת הטיפול בילד נוסף מתקדמת.²⁵

2.4 ילדי זרים במערכת החינוך ברשויות אחרות

בשנים האחרונות מתרחבת אוכלוסיית הזרים בעלי המשפחות בערים אחרות: עובדים זרים בהרצלייה, בירושלים ובחיפה, ומסתננים ומבקשי מקלט באשדוד, בירושלים, בחדרה ובבני-ברק. כמה רשויות, למשל עיריית ירושלים ועיריית אשדוד, החלו השנה ללמוד את נושא הטיפול באוכלוסייה זו.

לצורך הכנת המסמך פנינו אל כל הרשויות שיש בהן אוכלוסייה מוכרת של ילדי עובדים זרים ומבקשי מקלט באמצעות מרכז השלטון המקומי, אולם עד סגירת המסמך לא התקבלו תגובותיהן.

עיריית בני-ברק מסרבת כבר יותר משנה לקלוט בגני-הילדים בעיר 45 ילדים של מבקשי מקלט המתגוררים בעיר, וכן חמישה ילדים בבתי-ספר.²⁶ לדברי גבי אורית רובין, העירייה התחמקה זמן רב מקליטת הילדים בנימוקים טכניים, אולם לאחרונה הודיעה כי אין לה מסגרות מתאימות לקליטת ילדים שאינם יהודים דתיים.²⁷

בחדרה ילדים מבקשי מקלט שוהים בבית תקופה ארוכה בטענה שיש קושי מינהלי ברישום שלהם. יש לציין כי בשנים עברו ילדים זרים נרשמו בלי קשיים מיוחדים למסגרות לימודיות בעיר.²⁸

בחיפה יש קושי ברישום של ילדים לא ישראלים למסגרות חינוך במקרים פרטניים. ילדי זרים רושמים מגיל 4, ואילו ישראלים – מגיל 3. לדברי גבי רותם אילן מארגון "ילדים ישראלים" (ארגון למאבק משותף של אזרחים ישראלים ומהגרי עבודה נגד גירוש הילדים), עיריית חיפה טוענת כי ההחלטה בדבר מדיניות רישום זו היא תוצאה של החלטת ממשלה בנוגע לילדי עובדים זרים.²⁹

²² אורית מרום, רכזת התנדבות ומשאבי קהילה בארגון א.ס.א.פ, שיחת טלפון, 7 בדצמבר 2010.

²³ הנ"ל, שיחת טלפון, 9 בדצמבר 2010.

²⁴ הנ"ל, דוא"ל, 9 בדצמבר 2010.

²⁵ הנ"ל, שיחת טלפון, 9 בדצמבר 2010.

²⁶ סיגל רוזן, "מוקד סיוע לעובדים זרים", שיחת טלפון, 7 בדצמבר 2010.

²⁷ אורית רובין, רכזת הסיוע הפסיכו-סוציאלי למשפחות ויחידים בארגון א.ס.א.פ, שיחת טלפון, 7 בדצמבר 2010.

²⁸ שם.

²⁹ רותם אילן, ארגון "ילדים ישראלים", דוא"ל, 8 בדצמבר 2010.

3. שילוב ילדים מבקשי מקלט בפנימיות

משרד החינוך הקצה 100 מקומות למבקשי מקלט קטינים במסגרות פנימייתיות של המינהל לחינוך התיישבותי. המינהל קולט במסגרות אלו מבקשי מקלט קטינים שהופנו בצו בית-משפט למסגרות. כיום המכסה מלאה, כדלקמן:³⁰

שם המוסד	מספר מבקשי המקלט	שם המוסד	מספר מבקשי המקלט
כדורי	23	שפיה	9
בן-שמן	18	עיינות	7
חוות הנוער הציוני	15	ימין-אורד	6
ניר-העמק	9	הכפר הירוק	5
אשל-הנשיא	8	סה"כ	100

יש לציין כי אף שהמינהל לחינוך התיישבותי קלט 100 מבקשי מקלט קטינים במוסדותיו, הוא לא שופה מבחינה תקציבית. המכסה מלאה, אולם בתי-משפט מוסיפים להורות על השמת קטינים מבקשי מקלט במשמורת במוסדות פנימייתיים. מכיוון שהמכסה מלאה ולמינהל אין תקציב לטיפול בילדים נוספים, פסיקות בתי-המשפט אינן מקוימות.

4. קטינים במתקני כליאה

במדינת ישראל שוהים כיום 102 קטינים מלווים ושאינם מלווים במתקני כליאה של השב"ס: 42 במתקן מת"ן – מרכז תמיכה לנוער זר בלתי מלווה (מסגרת נפרדת בבית-סוהר "השרון"), 43 במתקן "סהרונים" (מלווים ושאינם מלווים), 15 בבית-סוהר "גבעון", ושניים – בכלא "אש"ל".³¹ לדברי גונדר משנה רונית זר, רמ"ח מחלקת האסיר בשב"ס, בשלושת המתקנים העיקריים ששוהים בהם מבקשי מקלט ומסתננים קטינים מופעלות תוכניות לימוד.

אף שמתקן מת"ן הוא מתקן שב"ס, הוא בנוי כפנימייה ולא כמתקן כליאה. במתקן זה מופעלת תוכנית לימודים וחינוך מגוונת באחריות המרכז לקידום נוער של משרד החינוך, ובכללה לימודי שפות, כישורי חיים, אמנות ומחשבים, במסגרות חינוך פורמלי ולא פורמלי. גם הקטינים השוהים ב"סהרונים" וב"גבעון" משולבים בפעילות חינוכית.³²

לפי נתונים שמסר "מוקד סיוע לעובדים זרים", קטינים אחדים כלואים באגפים רגילים ולא במסגרות כליאה מיוחדות לקטינים. כמה מהם כלואים משום שלמינהל לחינוך התיישבותי אין די מכסות לקלוט אותם במסגרותיו.³³

³⁰ מירי אנגלוביץ, עוזרת ראש המינהל לחינוך התיישבותי, שיחת טלפון, 8 בדצמבר 2010.

³¹ חפצי בת צפתי, קצינת מידע ואיסוף בשב"ס, שיחת טלפון, 7 בדצמבר 2010.

³² גונדר משנה רונית זר, ראש מחלקת האסיר בשב"ס, שיחת טלפון, 7 בדצמבר 2010.

³³ סיגל רוזן, "מוקד סיוע לעובדים זרים", דוא"ל, 12 בדצמבר 2010.

5. נקודות לדין ומסקנות

- המדיניות המוצהרת של מדינת ישראל היא הכרה בזכותו של כל ילד ונער לקבל שירותי חינוך בלא התחשבות במעמד הוריהם, אך יישומה של מדיניות זו אינו מלא.³⁴
- מדינת ישראל חתומה על האמנה הבין-לאומית בדבר זכויות הילד, וגם לפי החוק הישראלי כל הילדים זכאים לשירותי חינוך מלאים. אף-על-פי-כן הזכויות שהאמנה והחוק מקנים לילדים אינן ניתנות לילדי זרים במלואן. **למרות הנחיות משרד החינוך, המשרד אינו פועל לאכיפת חוק לימוד חובה ברשויות שמסרבות לקיים את החוק בכלל הקשור לילדי עובדים זרים ומבקשי מקלט.**
- **רוב ילדי הזרים ומבקשי המקלט בישראל מקבלים שירותי חינוך ויש להם גישה לשירותי חינוך.** עם זאת, יש כמה בעיות בחלק מן הרשויות:
 - א. עיריית אילת אינה נותנת לכל הקטינים הזרים המתגוררים בשטחה שירותי חינוך שהיא מחויבת לתת לפי חוק.
 - ב. בכמה רשויות מקומיות ילדי זרים ומבקשי מקלט משובצים במסגרות חינוך לפי גילם ולא לפי הרמה הלימודית שלהם.
 - ג. לא כל בעלי הצרכים המיוחדים מטופלים.
 - ד. בכמה רשויות לא נעשה מעקב מסודר אחר ילדי עובדים זרים ומבקשי מקלט שאינם באים באופן סדיר למסגרות חינוכיות. רשויות הרווחה וקציני הביקור הסדיר אינם מקיימים מעקב אחר ילדים שמדווח כי אינם באים לבתי-הספר באופן סדיר וילדים שיש חשש שהם נתונים במצבי סיכון.
- יש לשקול פרסום חוזר מנכ"ל שבו יפורט אופן הרישום והקליטה של ילדי זרים במערכת החינוך כדי למנוע מצב שבשל סיבות טכניות לכאורה, ילדי זרים אינם נקלטים במערכת החינוך חודשים ואף שנים.
- למשרד הפנים אין נתונים על מספר ילדי העובדים הזרים, מבקשי המקלט והמסתננים. פירושו של דבר שבמדינת ישראל יש קבוצה הולכת וגדלה שאין נתונים בדבר היקפה ומאפייניה. בכל הנוגע לחובת המדינה לספק חינוך לילדים, הדבר אינו מאפשר מעקב מסודר שנועד להבטיח שהחוק אכן ייושם.
- למדינה יש אינטרס שכל ילדי הזרים יהיו משולבים במערכת החינוך לא רק כדי לעמוד בתנאי האמנה והחוק אלא גם כדי לאפשר לה לפקח על מצבם בכלל, ועל מצבם הבריאותי בפרט.
- השתתפות סדירה בפעילות מערכת החינוך אינה רק זכות אלא גם חובה. הורים שאינם שולחים את ילדיהם למסגרות חינוכיות עוברים עבירה.

³⁴ דברים אלו הובאו במסמך שהוגש לוועדת החינוך התרבות והספורט של הכנסת בשנת 2004, וראה: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **ילדי עובדים זרים במערכת החינוך**, כתיבה: תמר מרכוס, 16 במאי 2004.

- יש רשויות מקומיות שאינן משופות בעבור מתן שירותי חינוך לילדי זרים ומבקשי מקלט ונושאות בנטל הטיפול בעצמן. יש בעיתיות בכך שרשויות מקומיות נושאות לבדן בהוצאות הטיפול באוכלוסייה זו. יש לבחון הקצאת תקציב ממשלתי לשיפוי הגורמים המטפלים באוכלוסייה זו.
- הוקצו 100 מקומות לטיפול במבקשי מקלט קטינים שבית-המשפט מצא שהם זקוקים למסגרת פנימייתית. לא ניתן שיפוי למינהל לחינוך התיישבותי בעבור מקומות אלו. כיום המערכת אינה מסוגלת לקלוט קטינים מבקשי מקלט נוספים .

6. מקורות

מסמכים

מרכז המחקר והמידע של הכנסת, ילדי עובדים זרים במערכת החינוך, כתיבה: תמר מרכוס, 16 במאי 2004.

מרכז המחקר והמידע של הכנסת, טיפול הרשויות בילדי מהגרי עבודה ומבקשי מקלט, כתיבה: אתי וייסבלאי, 7 ביולי 2009.

מרכז המחקר והמידע של הכנסת, סוגיות הקשורות במסתננים ומבקשי מקלט מאפריקה השוהים בישראל, גלעד נתן, 21 בנובמבר 2010.

דואר אלקטרוני

אברמזון רחלי, מנהלת מחלקת החינוך בעיריית ערד.
סלוב זאב, מנהל תחום מחקר ונתונים סטטיסטיים ברשות האוכלוסין וההגירה.
סנדלרסקי ולאד, עוזר לראש עיריית ערד וממלא-מקום דובר העירייה.

שיחות טלפון

אברמזון רחלי, מנהלת מחלקת החינוך בעיריית ערד.
אנגלוביץ מירי, עוזרת ראש המינהל לחינוך התיישבותי במשרד החינוך.
בת צפתי חפצי, קצינת מידע ואיסוף בשב"ס.
גונן רקפת, מנהלת "כפר הסודנים" ב"נוף אילות".
הראל שרון, נציבות הפליטים של האו"ם.
זר רונית, ראש מחלקת האסיר בשב"ס.
ישראל מירב, יועצת משפטית לוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת.
כהן מיכל, סמנכ"לית משרד החינוך וראש המינהל הפדגוגי.
מרום אורית, רכזת התנדבות ומשאבי קהילה בארגון א.ס.ף.
מרציאנו סנאית, מפקחת מחוז דרום במשרד החינוך.
סרי נחום, ראש מנהלת שכונות ותיקות בעיריית אילת.
פררה גליה, מרכזת בכירה (תיאום, בקרה ותוכניות עבודה) במינהל הפדגוגי, משרד החינוך.
רובין אורית, רכזת הסיוע הפסיכו-סוציאלי למשפחות ויחידים בארגון א.ס.ף.
רוזן סיגל, "מוקד סיוע לעובדים זרים".
רותם אילן, ארגון "ילדים ישראלים".

אתרי אינטרנט

אתר מסיל"ה.
אתר משרד החוץ.
אתר משרד המשפטים.

